

OTXOTEKO, Pello. *Arnasa galduaren ondarea.*

Elkar argit. Donostia 2003

Luis Mari MUJICA

Egia esateko poesia oro existentzialista da, gizaki baten barne espresioa delako. Otxoteko poetak egun eskaintzen digun poemategian existentzialismo nabar baten aztarnak dira nagusi, eta hori harritzekoa da gure poetaren aurretiko ibilbide zenbait behatuta.

Arnasa galduaren ondarea poemategian existentzialismo umotu baten kerua nabaria da ia orri guztietan. Hain zuzen, gizon orori dagokio existentzialista izatea egitatearen aitzinean, bizia, heriotza, denboraren etengabeko joanak –orainak eta geroak beti galderak egitera baikaramatza–. Existenzialismoa nagusia zen orain hogeita hamar bat urte euskal poesian, eta existentzialismoak filosofiaren eremuan garapen anitza ukan zuen, Sartre, Mounier eta beste askoen luman. Euskararen esparruan, egia esateko, gerora ere landua izan da, eta geuri, orobat, gogokoa zaigu giza galderen poesia bezala. Nola ez, egitatearen aurrean absurdoaren, egia-erlatibitatearen, aldiaren inguruan galderak egitea gizonari sakonetik dagokio bere burua “munduan izaten” kausitzen duelako.

Otxoteko poetak halako batean “utz nazue errealtatearen gaitasuna dastatzen” dio barne masokismo bati amore emanda. Hortik ezkutuko (eta maiz kanpora ateratako) pesimismo baten ildo ukaezina. Poemategiko gaiak aztertzean sentimendu berak jasotzen ditugu, baina bere pesimismoa, hala ere, ez da orotarikoa, dialektikoa baino gure ustetan. Logikoki, galderak egiteak darama poeta gazitasun horretara, absurdoaren beldurra ukitzera (nahiz galdera egiteak ezagutza-ezaren eztena azaldu sakonean...).

Otxotekoren, modu errepikakorrean maiz, existentziari loturiko halako gaiak ispliatzen dira. *Eza* edo *ezdeusaren* ingurukoa litzateke lehenik. Nihilismoa da, hain zuzen, gizonaren kezka nagusietako bat. Miranderen poemetan bada horrelakorik, bereziki, poetak heriotzari aurre egiterakoan harako *Nihil igitur mors est* olerkiaren mintzo garratza burutzean. Otxotekok ere zuzenki jarduten du nihilismoaz. Gizonaren sustrai-ezaz da bera kezkatu. Poeta existentziaren ontzian doala, une batean, ontziko lemazaina hilda dagoela ohartzen da. "Oi, Kapitaina! / Baina ontziaren lemazaina / aspaldi zendu zitzaigun" (100 or.). Bidean galduta ibiltzeak torturatzen du poeta, eta ezaren orratzak eztenzen bere barrunbea. Heriotzak, noski, gune esanguratsuak ditu poemategian. Hiltzeko jaio da gizona, heriotzak oro besarkatzen baitu bere jardunean. "Jaio zinen jaio / Herioren hazia- rekin, / eta ankerkeriaren arnasaz loratuz zoaz / hondamendia aitzin- dari izanik..." (28 or.). Poetaren jarrera galdeak egita da, baina erantzun-zantzuak nekez jasotzen ditu. "... Erantzun oreoren zantzu- ren bat / noiz aurkituko" (28 or.).

Heriotza baino okerragoa da, noski, herioa aktiboki hartuta. "Oi Herio! Oi Herio! / Etzazula utzi kaliza hau / horrela amaitzen!" (61 or.). Ikustekoa da, bestalde, Aresti poetarengan bezala, zenbateraino islatzen den molde linguistikoetan kristau kutsua duen mintzoa han- hemen. Keru hori nabarmen gure poetak "Gupidak ez dauka dado- rik" (61 or.) dioenean –edo eta otoitz-formula hartzen duenean sen- tentzialismo baten ildotik. Molde horietan ezinbestekoaren alde kru- dela azaltzen digu, bestalde, poetak

Otxotekoren hemengo poetikan existentzialismoari atxikitako beste alderdia (pertsonalki asko hilduratu eta atormentatu gaituena) giza egitatearen sustrai-eza da, hots, esentzia edo ontologiaren eza. Nire belaunaldiak, hala ere, bere hezkuntzan (Otxotorenarenak ez bezala) jaso zituen ontologia batzuk (erlijioa bera ahanzi gabe). Ge- rora kultura posmoderno batean ontologia haiek ahanzten, en- dekatzen eta desgaitzen etorri ziren, eta hortik egungo gizakiaren sustrai-ezaren sentimendu gaitza. Poetak horren diskurtsoa dagi, eta ezak damaion iturritik inguruko egitatearen erlatibotasuna sakontzen du. Ertaroko munduan –eta lehenago gizarte klasikoan– esentziak bazeuden –eta gizonak ukitzen zituen haiek barne bermea edo tin- kotasuna bilatuz–. Existenzialismoa, berriz, esentzialismoaren aurka- koa agertuko zen XX. mendean, oinarri-eza aldarrikatuz giza kontin-

gentzia orenen erdian. Poetak garbi dio: "Ziurra ez dena, ziurgabea da, / ziurgabeak erlatibotasunera garamatza, / eta erlatibotasunean hiletzi dira / giza balore guztiak!" (86).

Gerora, goiko bi adierazgarrien ondoan existentziaren ezina erakutsiko dizkigu poetak. Absurdoaren arazoa plazaratzen du poetaren gogoetak. Argi dio ilunaren esperientzia duela bidean. Errealitatea (edo egitate ontologikoa) ezin da ezagutu. "Lo mantentzen da Egia begiak itxita / engainu eta hipokrisiaren mantupean" (78 or.). Hortik dator poetaren pesimismozko kutsua. Bere ustean barrunbea eta kanpoa misterioa da (egitatea ez-ezaguna da, funtsean, nahiz misterioak poza bil dezakeen irtenbiderik egon daitekeela uste duenean). Erljio oro, adibidez, geroan errotzen den ilusio da, eta horri eusteak gizonari sostengu baten gustua luza diezaioke. Hemengo poesian, ordea, misterioa ez-ezagunaren erreinu da, eta, agian, hutsaren (eta eza-ren) atari.

Halere, poetak absurdoa aitortzen badu ere, argiari ez dio ukaziorik egin nahi... Berak ez du irteteko aterik ikusten ("...Ez dago eteteko katerik / ez dago irteteko aterik...") (27or.) , baina hala ere irten nahi luke...

Poemategiko sinboloetara pasatzen bagara, *Ibaia*, *Iluna*, *Semaforo gorria* bezalakoak azaltzen zaizkigu. *Ibaia*, adibidez, aldiaren iragankortasunaren –trantsitibitatearen– sinbolo da. Oro doa, oro ihesean murgiltzen da, eta sentimendu existentzial hori sakona da beste poeta batzuetan ere; adibidez, hurbilekoa zaigun bat aipatzekotan, Unamunorengan. Nik neuk, ene poetikan, trantsitibitatearen arazoari garadura asko eman diot. Guretzat, giza existentziaren alderik pairakor edo ezentgarrienetakoa gauzak oro inguruan doazela da. Poetak *hausterrea*-ren sinboloa profitatuz dio: "Orenen zerizana da hausterrea, / badenetik ezerezero bitarteko pausoa" (32). *Iluna* da, bestalde, absurdoa eta ez-ezagutuaren sinbolo. "Gaua duzu begietan" (28 or.).

Otxotekoren poeman bada, orobat, protestari eskainitako gunerik. Poetari euskaldun izateak ere ekartzen dio espero zitekeen miakatasun enpirikoa, hau da, gure Herriak pairatzen duen egoera aitzinean kexua eta protesta. Poetak salaketa zenbait dagi. Kexua instalatzen da garbi bere poesian, noiz-noiz. Gure Herriaren egitatea, noski, ez da erosoegia poesia nasaia edo patxadatsua egiteko.

Goian esan dugunez, edozein haro eta belaunaldi da egoki giza existentziari buruz galderak egiteko, baina eza, absurdoa eta ilunaren eztena ez da inoiz poesia modernoan bezain sakona izan. Estilo zuzen, garden –eta pesimismo sotil batez– arazo guzti hauetaz jarduten du Otxotekoren poemategiak, eta pesimismo horretatik irteke ez zaizkigu ukatzen erabateko ildoak.